

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің диссертанты Асанханова Жанна Жеткербайқызының 8D01201 – «Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылған «Цифрлық ортада мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың қауіпсіздігін педагогикалық сүйемелдеу» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына

РЕСМИ РЕЦЕНЗЕНТТІҢ ЖАЗБАША ПІКІРІ

р/н №	Критерийлер	Критерийлер сәйкестігі	Ресми рецензенттің ұстанымы
1.	Диссертация тақырыбының ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	1.1 Ғылымның бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі:	Сәйкес келеді. Диссертация тақырыбы мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды дамытудың, білім беруді цифрландырудың және балаларды ақпараттық қатерден қорғаудың мемлекеттік басымдықтарына тікелей жауап береді. Сәйкестік үш деңгейде көрінеді. Мектепке дейінгі білім беру құжаттары деңгейінде. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы, Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуды дамыту моделі (ҚР Үкіметінің 2021 жылғы 15 наурыздағы №137 қаулысы), Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты (ҚР Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы №348 бұйрығы) және үлгілік оқу бағдарламасы (2022 жылғы 14 қазандағы №422 бұйрық) баланың қауіпсіз, жайлы, дамытушы ортада тәрбиеленуін және қауіпсіз мінез-құлықтың бастапқы дағдыларын меңгеруін талап етеді. Диссертация осы талапты цифрлық орта жағдайына қатысты нақтылайды. Цифрландыру және киберқауіпсіздік саясаты деңгейінде. «Қазақстанның киберқалқаны» киберқауіпсіздік тұжырымдамасы, 2023–2029 жылдарға арналған цифрлық трансформация, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласын және киберқауіпсіздікті дамыту тұжырымдамасы (ҚР Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы №269 қаулысы), Қазақстан Республикасының Ақпараттық доктринасы (ҚР Президентінің 2023 жылғы 20 наурыздағы №145 Жарлығы) кибергигиена мәдениетін ерте жастан қалыптастыруды міндет етіп қояды. Бала құқықтарын қорғау деңгейінде.

			«Балаларды денсаулығы мен дамуына зардабын тигізетін ақпараттан қорғау туралы» Заң (2018 жылғы 2 шілдедегі №169-VI) және 2026–2030 жылдарға арналған «Қазақстан балалары» тұжырымдамасы баланы зиянды ақпараттық ықпалдан қорғаудың құқықтық негізін белгілейді. Автор осы құжаттардағы қауіпсіздікке қатысты талаптарды 1-кестеде жүйелеп, олардан зерттеудің мазмұндық бағдарларын шығарған. Демек, нормативтік негіз жұмыста атап өту үшін емес, зерттеу логикасын құру үшін пайдаланылған.
		1) Диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмері); 2) Диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауы) 3) Диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету)	3-тармақ бойынша сәйкес келеді: диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылымды дамытудың «Елдің зияткерлік әлеуеті» басым бағыты аясындағы білім беру саласындағы зерттеулерге жатады. Сонымен қатар зерттеудің қолданбалы бөлігі Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің жас зерттеушілерге арналған Ректор гранты бойынша орындалған 0125РКИ0120 «Интерактивті ойындар негізінде мектеп жасына дейінгі балалардың киберқауіпсіздік дағдыларын қалыптастыру» жобасымен тікелей байланысты (05.04.2025 жылғы №32 келісімшарт). Жоба аясында оқу-әдістемелік құрал әзірленіп, нәтижелер Алматы қаласындағы №109 және №187 бөбекжай-балабақшаларының тәжірибесіне енгізілген; енгізу актілері диссертация қосымшаларында берілген. Сондықтан тақырыптың басым бағытқа сәйкестігі нақты қаржыландырылған жобаның мазмұнымен және оның нәтижелерімен де расталады.
2	Ғылымға маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі <u>үлесін қосады</u> /қоспайды? Ал оның маңыздылығы ашылған/ашылмаған	Жұмыс ғылымға елеулі үлес қосады, оның маңыздылығы ашылған. Зерттеу мектепке дейінгі педагогикадағы қауіпсіз мінез-құлықты қалыптастыру теориясын жаңа нысанға – цифрлық ортаға қатысты дамытады. Мектепке дейінгі жастағы баланың қауіпсіздігі бұған дейін негізінен тұрмыстағы, көшедегі және

			табиғаттағы мінез-құлық тұрғысынан қарастырылып келсе, диссертацияда цифрлық қауіпсіздік осы қатардағы дербес педагогикалық міндет ретінде негізделген. Педагогикалық сүйемелдеу бір педагогтің әрекеті ретінде емес, бала – педагог – ата-ана – цифрлық білім беру ресурстары – тәрбиелік орта байланысындағы экожүйе ретінде сипатталған. Бұл мектепке дейінгі ұйым мен отбасы ынтымақтастығы теориясын цифрлық тәрбие мазмұнымен толықтырады. Зерттеудің айрықша ерекшелігі (өзегі) – қауіпсіздікті балаға тыйым арқылы емес, ойын үстінде жинақталатын тәжірибе арқылы меңгертуі. Автор мектепке дейінгі ересек жастағы баланың қауіпсіз мінез-құлқын бес қарапайым әрекетке келтірген: сезінеді – таниды – тоқтайды – хабарлайды – ережені сақтайды. Бұл формула балаға түсінікті, педагог пен ата-анаға ортақ және бақылауға болады. Оны балаға жеткізудің құралы да авторлық: «CyberBalaran» платформасындағы интерактивті ойындар. Теориялық тұжырымдар құрылымдық-мазмұндық модельге, одан әдістемеге және өлшенетін көрсеткіштерге дейін жеткізілген. Сондықтан жұмыстың маңыздылығы жарияланып қана қоймай, зерттеудің өз нәтижелерімен ашылған.
3	Өзі жазу принципі	Өзі жазу деңгейі: 1) жоғары; 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған	Өзі жазу деңгейі – жоғары. Диссертанттың дербес үлесін мынадай нақты нәтижелер айғақтайды: 1) негізгі ұғымдарға («орта», «цифрлық орта», «қауіпсіздік», «қауіпсіз мінез-құлық», «педагогикалық сүйемелдеу», «киберқауіпсіздік», «кибергигиена») әдебиетті талдау негізінде авторлық анықтамалар берілген; 2) педагогикалық сүйемелдеудің алты бағыттан тұратын құрылымы мен алты педагогикалық шарты автордың өз жүйелеуі болып табылады; 3) экожүйелік әлеуеттің 4–5 жастағы балаға қатысты өлшемдері (6-кесте) және оны дәстүрлі көзқараспен салыстыру (7-кесте) авторлық талдаудың нәтижесі; 4) педагогтерге (30 сұрақ) және ата-аналарға (25 сұрақ) арналған сауалнамалар авторлық құрал ретінде әзірленген, ал балаларға арналған төрт диагностикалық

			әдістеме цифрлық қауіпсіздік мазмұнына бейімделіп модификацияланған; 5) әдістемелік өнімдердің авторлығы төрт авторлық құқық куәлігімен расталған. Мәтінде өзге авторлардың тұжырымдары сілтемемен беріліп, әр талдаудан кейін диссертанттың зерттеу пәніне қатысты өз қорытындысы жасалған. Тараулардың ішкі логикасы, эксперименттің ұйымдастырылуы және деректердің түсіндірілуі зерттеушінің мәселені дербес меңгергенін көрсетеді.
4	Ішкі бірлік принципі	4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі: 1) <u>негізделген</u>; 2) жартылай негізделген 3) негізделмеген	Негізделген. Өзектілік өзара байланысты үш негізге сүйенеді. Әлеуметтік-нормативтік негіз: цифрлық құрылғылар, мобильді қосымшалар, бейнематериалдар мен электрондық ойындар мектеп жасына дейінгі баланың күнделікті тәжірибесіне енді, ал мемлекеттік құжаттар кибергигиена мәдениетін ерте жастан қалыптастыруды талап етеді. Психологиялық-педагогикалық негіз: мектепке дейінгі ересек жастағы бала жарнаманы мазмұннан, таныс адамды бейтаныстан, қауіпсіз сілтемені күмәндіден өз бетінше ажырата алмайды; оның қауіпті бағалау мүмкіндігі ересек адамның тәжірибесімен тең емес. Бала мінез-құлық үлгісін ересекке еліктеу, эмоциялық әсер және бірлескен әрекет арқылы меңгереді. Сондықтан техникалық сүзгілер мен ата-аналық бақылау жеткіліксіз, ересектің мақсатты педагогикалық қолдауы қажет. Педагогикалық практика негізі: мектепке дейінгі ұйымдағы қауіпсіздікке тәрбиелеудің қолданыстағы мазмұны тұрмыстағы, көшедегі және табиғаттағы қауіпсіздікке бағытталған, ал тәрбиешіге цифрлық қауіпсіздік бойынша жүйелі оқу-әдістемелік қолдау жеткіліксіз. Осыдан теориялық негіздер мен оны мектепке дейінгі ұйымда іске асыру тәжірибесінің арасындағы алшақтық айқындалып, зерттеу проблемасы қисынды туындайды.
		4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды	Айқындайды. Тақырыптағы үш тірек ұғым – «цифрлық орта», «мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың қауіпсіздігі», «педагогикалық сүйемелдеу» – диссертацияның барлық тарауында бірізді

		1) <u>айқындайды</u>; 2) жартылай айқындайды 3) айқындамайды	ашылған. Бірінші тарауда (1.1–1.3) ұғымдардың зерттелу жағдайы талданып, педагогикалық сүйемелдеудің құрылымы мен шарттары, педагог пен ата-ана серіктестігінің ерекшеліктері анықталған. Екінші тарауда (2.1–2.3) сүйемелдеудің экожүйелік әлеуеті, тоғыз әдіснамалық тұғыр және құрылымдық-мазмұндық модель негізделген. Үшінші тарауда (3.1–3.3) мектепке дейінгі ұйым жағдайындағы әдістеме, қауіпсіздікті қамтамасыз ету механизмі және тәжірибелік-эксперименттік жұмыс нәтижелері берілген. Мазмұнда тақырыптан тыс дербес желі жоқ: теориялық талдау да, модель де, диагностика мен қалыптастыру жұмысы да бір мәселеге – мектепке дейінгі ересек жастағы баланың цифрлық ортадағы қауіпсіз мінез-құлқын педагогикалық сүйемелдеу арқылы қалыптастыруға бағынады. Тақырыпта көрсетілген жас кезеңі де сақталған: экожүйелік өлшемдер, диагностикалық тапсырмалар мен ойын сценарийлері ересек топ балаларының мүмкіндігіне сәйкестендірілген.
		4.3 Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді: 1) <u>сәйкес келеді</u> 2) жартылай сәйкес келеді; 3) сәйкес келмейді	Сәйкес келеді. Зерттеудің мақсаты – цифрлық ортада мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың қауіпсіздігін педагогикалық сүйемелдеуді теориялық-әдіснамалық негіздеу, әдістемелік кешенін даярлау, тәжірибелік-эксперименттік жұмыс барысында сынақтан өткізу және әдістемелік ұсыныстар беру – тақырыптың мазмұнын толық қамтиды. Төрт міндеттің әрқайсысына диссертацияда нақты бөлім мен нәтиже сәйкес келеді: 1-міндет (теориялық-әдіснамалық негіздерді нақтылау) – бірінші тарау және 2.2-бөлім; 2-міндет (экожүйелік әлеуетті анықтау) – 2.1-бөлім; 3-міндет (құрылымдық-мазмұндық модель жасау) – 2.3-бөлім; 4-міндет (әдістеменің тиімділігін тексеру, ұсыныстар даярлау) – үшінші тарау. Міндеттер «негіздеу – модельдеу – тексеру» ретімен орналасқан, бірін-бірі қайталамайды, зерттеу нысанымен, пәнімен және болжамымен үйлеседі.

			Қорытындыда әр міндет бойынша алынған нәтиже жеке көрсетілген.
		4.4 Диссертацияның барлық бөлімдері мен құрылымы логикалық байланысқан 1) <u>толық байланысқан</u> 2) жартылай байланысқан 3) байланыс жоқ	Толық байланысқан. Байланыс бір бөлімнің нәтижесі келесі бөлімнің құралына айналуынан көрінеді. 1.2-бөлімде анықталған алты педагогикалық шарт пен 1.3-бөлімдегі педагог – ата-ана серіктестігі 2.1-бөлімдегі экожүйелік әлеуеттің субъектілік негізін құрайды. 2.2-бөлімдегі әдіснамалық тұғырлар 2.3-бөлімде модель компоненттерімен нақты сәйкестендірілген (11-кесте). Модельдің өлшемдері мен көрсеткіштері (12-кесте) 3.1-бөлімде диагностикалық әдістемелерді таңдауға негіз болған (14-кесте). Модельдің мазмұны 3.2-бөлімде әдістемелік кешенге айналған, оның ішінде «CyberBalapan» платформасының модульдері төрт компонентпен байланыстырылған (29-кесте). 3.3-бөлімде нәтижелер дәл сол компоненттер бойынша өлшенген. Кіріспедегі міндеттер, ғылыми жаңалық тармақтары, қорғауға ұсынылатын қағидалар және қорытынды тұжырымдар саны мен мазмұны жағынан бір-біріне сәйкес келеді. Сондықтан диссертация тұтас, аяқталған зерттеу ретінде қабылданады.
		4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған: 1) <u>сыни талдау бар;</u> 2) талдау жартылай жүргізілген 3) талдау өз пікірін емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген	Сыни талдау бар. Автор өз шешімдерін бұрыннан белгілі тәсілдермен ашық салыстырады. 7-кестеде цифрлық қауіпсіздікке қатысты дәстүрлі көзқарас пен экожүйелік көзқарас нақты өлшемдер бойынша қатар қойылған: дәстүрлі көзқараста тыйым салу, ескерту, шектеу және қадағалау басым болса, экожүйелік көзқарас түсіндіруге, бірлескен әрекетке, үлгі көрсетуге, сенімді қарым-қатынасқа және отбасы мен педагог әрекетінің бірізділігіне сүйенеді. Балаға көзқарас та өзгереді: ол бақылау объектісі емес, қауіпсіз әрекет тәжірибесін біртіндеп меңгеретін субъект. Халықаралық тәжірибе де сын тұрғысынан пайдаланылған: ЭЫДҰ ұсынған цифрлық тәуекелдер жіктемесі (мазмұндық, байланыстық, мінез-құлықтық, тұтынушылық) мектеп жасына дейінгі баланың мүмкіндігіне бейімделіп

			қабылданған. UNICEF материалдарына сүйеніп, автор шамадан тыс бақылаушы немесе қорқытушы сүйемелдеу баланың қиын жағдайды жасыруына әкелетінін көрсетеді және сенімге негізделген қатынасты өз моделінің шарты ретінде алады. Педагогикалық модельдеу теориялары (В.А. Штофф, В.В. Краевский, А.Н. Дахин, Н.В. Кузьмина және т.б.) талданып, модельдің әр бөлігі қай теориялық қағидаға сүйенетіні көрсетілген. Диагностикалық әдістемелер де дайын күйінде алынбай, зерттеу пәніне сай модификацияланған. Демек, жаңа шешімдер басқа авторларды қайталау емес, оларды салыстырып, іріктеп, толықтыру нәтижесі.
5	Ғылыми жаңашылдық принципі	5.1 Ғылыми нәтижелер мен қағидаттар жаңа болып табыла ма? 1) <u>толығымен жаңа</u> 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады) 3) жаңа емес (25% кем болып табылады)	Толығымен жаңа. Әр нәтижені мектепке дейінгі педагогикада бұрын қалыптасқан біліммен салыстырып бағаладым: бұрын не белгілі еді және автор оған не қосты. Бірінші нәтиже жаңа. Бұрын: мектепке дейінгі жастағы баланың қауіпсіздігі тұрмыстағы, көшедегі, табиғаттағы мінез-құлық тұрғысынан зерттелген (Р.Б. Стеркина, О.Л. Князева, К.Ю. Белая, Т.Г. Хромцова және т.б.), ал ақпараттық қауіпсіздік мәселесі білім берудің басқа деңгейлеріне және ақпаратты қорғаудың техникалық жағына қатысты қарастырылған. Автор қосқаны: мектепке дейінгі ересек жастағы баланың цифрлық қауіпсіздігінің педагогикалық мазмұны анықталған; «орта – цифрлық орта – қауіпсіздік – қауіпсіз мінез-құлық – педагогикалық сүйемелдеу» ұғымдарының байланысы көрсетіліп, оларға авторлық анықтамалар берілген. Екінші нәтиже жаңа. Бұрын: мектепке дейінгі ұйым мен отбасының ынтымақтастығы жалпы тәрбие міндеттеріне қатысты қарастырылған; цифрлық ортадағы қауіпсіздік үшін жауапкершілік не ата-аналық бақылауға, не педагогтің түсіндіруіне жүктелген. Автор қосқаны: бала, педагог, ата-ана, цифрлық білім беру ресурстары және тәрбиелік орта бір экожүйе ретінде сипатталып, әр ортаның 4–5 жастағы балаға қатысты қызметі мен күтілетін

		нәтижесі анықталған (6-кесте). Үшінші нәтиже жаңа. Бұрын: цифрлық қауіпсіздікке үйрету жекелеген ережелер мен ұсынымдар түрінде берілген, мектепке дейінгі жасқа арналған бағалау өлшемдері жүйеленбеген. Автор қосқаны: мақсаттан нәтижеге дейінгі тұтас модель; бала бойында қалыптасатын тәжірибенің төрт компоненті (мотивациялық-құндылықтық, когнитивтік-мазмұндық, іс-әрекеттік-практикалық, рефлексивтік-бағалаушылық), он екі көрсеткіші және үш деңгейі. Осының арқасында тәрбиеші баланың нені өздігінен орындай алатынын, қай жерде көмекке мұқтаж екенін анықтай алады. Төртінші нәтиже жаңа. Бұрын: мектепке дейінгі ұйым педагогтерінде осы бағыттағы әдістемелік құрал жеткіліксіз болған; мұны автордың анықтаушы эксперименті де көрсетті. Автор қосқаны: интерактивті ойындарға негізделген әдістеме, оны іске асыратын авторлық өнімдер және әдістеменің ересек топтардағы тиімділігі туралы эксперименттік дерек. Сонымен, төрт нәтиженің әрқайсысы мектепке дейінгі педагогикаға бұрын болмаған нақты білім немесе құрал қосады.
	5.2 диссертацияның қорытындылары жаңа болып табылама? 1) <u>толығымен жаңа</u> 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады) 3) жаңа емес (25% кем болыптабылады)	Толығымен жаңа. Қорытындылар төрт міндет бойынша жүйеленген және әрқайсысы диссертацияның өз материалынан туындайды. Бірінші қорытынды: қауіпсіздік қорғаныс немесе шектеу ұғымымен шектелмейді, ол баланың қауіпті ажыратуымен, қауіпсіз мінез-құлық үлгісін меңгеруімен және ересекке уақытылы жүгінуімен сабақтас педагогикалық құбылыс. Екінші қорытынды: педагогикалық сүйемелдеу жекелеген түсіндіру немесе тыйым шараларының жиынтығы емес, көпсубъектілі жүйелі үдеріс. Үшінші қорытынды: модель мәселені фрагменттік емес, тұтас педагогикалық жүйе ретінде көрсетеді. Төртінші қорытынды: әдістеменің нәтижесі білімнің артуында ғана емес, балаларда қауіпсіз мінез-құлықтың

		тәжірибелік және құндылықтық негіздерінің орнығуында. Қорытындыда зерттеу болжамының дәлелденгені көрсетіліп, болашақ зерттеу бағыттары да белгіленген: ерекше білім беруді қажет ететін балалардың цифрлық қауіпсіздігін сүйемелдеу, мектепке дейінгі және бастауыш білім беру сабақтастығы, ата-аналарға медиапедагогикалық қолдау көрсету. Бұл қорытындылардың зерттеу нәтижелеріне сүйенген жаңа ғылыми тұжырымдар екенін білдіреді.
	5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе? 1) <u>толығымен жаңа</u> 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады) 3) жаңа емес (25% кем болыптабылады)	Толығымен жаңа және негізделген. Педагогика ғылымдары бойынша диссертацияда бұл критерий педагогикалық-технологиялық және ұйымдастырушылық шешімдерге қатысты бағаланады. Олар төртеу. 1) «CyberBalapan» білім беру стартапы (цифрлық платформа). Бес модульден тұрады: интерактивті ойындар, визуалды-аудиовизуалды материалдар, педагогтерге арналған әдістемелік модуль, ата-аналарға арналған кеңес беру модулі, диагностикалық-бақылау модулі. Әр модульдің төрт компонентті қалыптастырудағы қызметі 29-кестеде негізделген. 2) «Мектеп жасына дейінгі балалардың кибер қауіпсіздік дағдыларын интерактивті ойындар арқылы дамыту» оқу-әдістемелік құралы (Алматы, 2026): теориялық негіздер, интерактивті ойындардың педагогикалық мүмкіндіктері, ойындар жүйесі, педагогтер мен ата-аналарға арналған ұсынымдар, ойын сценарийлері мен бақылау парақтары. 3) Педагог-тәрбиешілерге арналған «Цифрлық ортадағы қауіпсіз балалық шақ» оқу-әдістемелік құралы – алты бөлімнен тұратын, теориядан диагностика мен түзетуге дейінгі жұмысты қамтитын кешен. 4) Ата-аналарға арналған «Экран артындағы әлем: балаңызды қорғауға көмектесетін 10 қадам» нұсқаулығы – отбасындағы цифрлық тәрбиені балабақша талаптарымен сәйкестендіретін ұйымдастырушылық шешім. Шешімдердің жаңалығы олардың бір мезгілде үш адресатқа (бала, педагог, ата-

			ана) бағытталып, бір модельге бағынуында; негізділігі екі бөбекжай-балабақшадағы апробациямен, енгізу актілерімен және авторлық құқық куәліктерімен расталған.
6	Негізгі қорытындылардың негізділігі	Барлық қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде <u>негізделген/негіздел</u> меген (qualitative research және өнертану және гуманитарлық бағыттары бойынша)	Негізделген. Теориялық қорытындылар нормативтік құжаттарды, философиялық, психологиялық, педагогикалық еңбектерді және халықаралық ұйымдардың (ЭЫДҰ, UNICEF) материалдарын талдауға сүйенеді; талдау нәтижелері кестелерде жүйеленіп, бөлімдердің соңында аралық тұжырымдар жасалған. Эмпирикалық қорытындылар жеткілікті көлемдегі дәлелге негізделген. Эксперимент Алматы қаласының екі бөбекжай-балабақшасында 2023–2026 жылдар аралығындағы үш оқу жылын қамтып жүргізілген; оған ересек топтардың 149 баласы (эксперименттік топ – 75, бақылау тобы – 74), 35 педагог және 149 ата-ана қатысқан. Дәлелдер бірін-бірі толықтыратын үш дереккөзден алынған: балалардың диагностикасы, педагогтердің сауалнамасы және ата-аналардың сауалнамасы. Қорытындылардың сенімділігін арттыратын маңызды жайт – қалыптастырушы жұмыс алдында екі топтың бастапқы деңгейінің тең екені арнайы тексерілген, ал бақылау тобындағы өзгерістер эксперименттік топпен салыстырылған. Соның нәтижесінде эксперименттік топтағы оң өзгерісті балалардың табиғи есеюімен емес, авторлық әдістеменің ықпалымен түсіндіруге негіз бар. Зерттеу этикасы да сақталған: ата-аналардың ерікті келісімі алынған, сауалнамалар мен әдістемелер зерттеу этикасы жөніндегі кеңестің қорытындысынан өткен.
7	Қорғауға шығарылған негізгі қағидаттар	Әр қағидат бойынша келесі сұрақтарға жауап беру қажет: 7.1 Қағидат дәлелденді ме? 1) <u>дәлелденді</u> 2) шамамен дәлелденді 3) шамамен	Қорғауға төрт қағидат шығарылған. Әрқайсысы бойынша сараптаулар төмендегідей. 1-қағидат (теориялық-әдіснамалық негіздер және негізгі ұғымдардың өзара байланысы). 7.1 – дәлелденді: бірінші тараудағы ұғымдық талдаумен, 1–3-кестелермен және авторлық анықтамалармен негізделген. 7.2 –

	дәлелденбеді 4) дәлелденбеді 7.2 Тривиалды ма? 1) ия 2) <u>жоқ</u> 7.3 Жаңа ма? 1) <u>иә</u> 2) жоқ 7.4 Қолдану деңгейі 1) тар 2) орташа 3) <u>кең</u> 7.5 Мақалада дәлелденген бе? 1) <u>иә</u> 2) жоқ	тривиалды емес: қауіпсіздік қорғау шарасы ретінде емес, бала меңгеретін мінез-құлық тәжірибесі ретінде түсіндірілген. 7.3 – жаңа. 7.4 – қолдану деңгейі кең: мектепке дейінгі педагогика теориясы, педагогтерді даярлау мазмұны. 7.5 – иә. 2-қағидат (педагогикалық сүйемелдеудің экожүйелік негізі). 7.1 – дәлелденді: 2.1-бөлімдегі талдаумен және 6–8-кестелермен негізделген; қалыптастырушы кезеңде педагогтер мен ата-аналардың даярлығы мен белсенділігінің артуы балалардың көрсеткіштерінің жақсаруымен қатар жүрген. 7.2 – тривиалды емес: экожүйе жалпы ұғым күйінде қалмай, әр ортаның қызметі, 4–5 жастағы балаға тән ерекшелік және күтілетін нәтиже нақты көрсетілген. 7.3 – жаңа. 7.4 – кең: мектепке дейінгі ұйым мен отбасы ынтымақтастығын ұйымдастыру. 7.5 – иә. 3-қағидат (құрылымдық-мазмұндық модель). 7.1 – дәлелденді: 2.3-бөлімде теориялық негізделіп, үшінші тарауда тәжірибеде іске асырылған. 7.2 – тривиалды емес: модель жалпы сызба күйінде қалмай, өлшемдермен, көрсеткіштермен, деңгейлермен және іске асыру кезеңдерімен қамтамасыз етілген. 7.3 – жаңа. 7.4 – кең: мектепке дейінгі ұйымның тәрбие-білім беру үдерісін жоспарлау, біліктілікті арттыру курстары. 7.5 – иә. 4-қағидат (әдістеме және оның тиімділігі). 7.1 – дәлелденді: бақылау және эксперименттік топтардың салыстырмалы нәтижелерімен және деректерді статистикалық өңдеумен расталған. 7.2 – тривиалды емес: нәтиже балалардың ережені білуімен емес, оны жағдаятта қолдануымен, күмәнді әрекетін тоқтатуымен және ересекке жүгінуімен өлшенген. 7.3 – жаңа. 7.4 – кең: әдістемелік өнімдер кез келген мектепке дейінгі ұйымда және отбасында қолдануға жарамды. 7.5 – иә. 7.5 бойынша нақтылау. Қағидаттардың мазмұны диссертанттың 8 жарияланымында көрініс тапқан. Теориялық негіздер мен ұғымдық аппарат «Мектеп жасына дейінгі ересек
--	--	---

			балалардың кибермәдениетін дамытудың педагогикалық аспектілері» (Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршысы, 2024) мақаласында; педагогикалық сүйемелдеудің ерекшеліктері мен оның субъектілері «Мектеп жасына дейінгі балалардың киберқауіпсіздігін педагогикалық сүйемелдеудің ерекшеліктері» (2024) мақаласында және Scopus базасында индекстелетін International Journal of Evaluation and Research in Education журналындағы (2026) мақалада; әдістеме мен оның нәтижелері «Интерактивті ойындар арқылы балалардың кибергигиена және қауіпсіздік мәдениетін қалыптастыру» (Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршысы, 2025) мақаласында жарияланған.
8	Дәйектілік принципі Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі	8.1 Әдістеменің таңдауы – негізделген немесе әдіснама нақты жазылған 1) <u>иә</u> 2) <u>жоқ</u>	Иә. Әдіснама нақты жазылған: зерттеудің жетекші идеясы, әдіснамалық негіздері және әдістер кешені кіріспеді көрсетіліп, 2.2-бөлімде арнайы негізделген. Автор тоғыз әдіснамалық тұғырды (аксиологиялық, жүйелілік, іс-әрекеттік, тұлғалық-бағдарлы, интегративті, когнитивтік, инновациялық, орта, әлеуметтік-педагогикалық) атап қана қоймай, әрқайсысының зерттеудегі рөлін және педагогикалық сүйемелдеудегі нақты көрінісін ашқан (9-кесте), олардан туындайтын қағидаттарды жүйелеген (10-кесте). Әдістерді таңдау зерттеу пәніне сай. Мектеп жасына дейінгі бала жазбаша сауалнамаға жауап бере алмайтындықтан, диагностика оның жетекші әрекетіне – сурет салуға, ойынға, жағдаяттық тапсырмаға және жеке әңгімелесуге құрылған. Әр компонентке жеке әдістеме сәйкестендірілген: мотивациялық-құндылықтық компонентке – М.А. Панфилованың модификацияланған «Цифрлық кактус» әдістемесі; когнитивтік-мазмұндық компонентке – Я.В. Марущак әдістемесінің бейімделген нұсқасы; іс-әрекеттік-практикалық компонентке – Т.Г. Хромцова әдістемесі негізіндегі «Кибергигиена және қауіпсіздік мәдениеті» диагностикасы; рефлексивтік-бағалаушылық компонентке – Э.Ф.

			Замбацявичене – А.Б. Орлов шкаласы негізіндегі бағалау шкаласы. Ересектердің ұстанымы авторлық сауалнамалар арқылы зерттелген. Мұндай таңдау жас ерекшелігі тұрғысынан дұрыс және негізді.
		8.2 диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған: 1) <u>иә</u> 2) <u>жоқ</u>	Иә. Эксперимент деректері сипаттамалық көрсеткіштермен (абсолюттік сан, пайыздық үлес, орташа балл) шектелмей, математикалық статистика әдістерімен өңделген. Топтардың бастапқы теңдігін тексеру үшін Фишердің F^* бұрыштық түрлендіру критерийі және бір факторлы дисперсиялық талдау (ANOVA) қолданылған; экспериментке дейінгі және кейінгі өлшемдерді салыстыру үшін Уилкоксонның таңбалы рангілік критерийі, көрсеткіштердің өзара байланысын анықтау үшін Спирменнің рангілік корреляция коэффициенті пайдаланылған. Аралық есептеулер қосымшада толық берілген, нәтижелер кестелер мен диаграммалар арқылы көрнекі ұсынылған. Автордың әр критерийді деректің сипатына қарай таңдағаны назар аударады: деңгейлік (реттік) деректерге рангілік критерийлер қолданылған, ал екі мәнді көрсеткіштерге дисперсиялық талдау қолданылмай, үлестерді салыстыру критерийі алынған. Бұл деректерді өңдеудің сауатты жүргізілгенін көрсетеді. Сонымен қатар зерттеудің өзінде заманауи цифрлық құрал – «CyberBalapan» білім беру платформасы әзірленіп қолданылған.
		8.3 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент	Иә. Эксперимент үш кезеңнен тұрады: анықтаушы (2023/2024 оқу жылы), қалыптастырушы (2024/2025 оқу жылы) және қорытынды (2025/2026 оқу жылы). Эксперименттік топты №187 бөбекжай-балабақшасының 75 тәрбиеленушісі, бақылау тобын №109 бөбекжай-балабақшасының 74 тәрбиеленушісі құраған. Нәтижелер нақты өлшемдер бойынша шығарылған. Балалардың деңгейі төрт өлшеммен бағаланған: цифрлық ортада қауіпсіз әрекет етуге қызығушылығы мен құндылықтық қатынасы; қауіпсіздік ережелері туралы түсінігі; қауіпсіз мінез-құлық әрекеттерін орындау дағдысы; өз

		негізінде дәлелденді) 1) <u>иә</u> 2) <u>жоқ</u>	әрекетіне баға беруі мен мінез-құлқын түзетуге бейімділігі. Әр өлшемге үш көрсеткіш берілген (мысалы: күмәнді жағдайда әрекетін тоқтатып, асығыс шешім қабылдамауы; қиындық туындағанда ересектен көмек сұрай алуы; қателескен жағдайда келесіде дұрыс әрекет жасауға талпынуы), ал нәтиже оңтайлы, жеткілікті және жеткіліксіз деңгейлерге жіктелген. Балалар бойынша негізгі нәтиже: эксперименттік топта оңтайлы деңгейдегі балалардың үлесі төрт өлшемнің әрқайсысында екі есеге жуық артқан, жеткіліксіз деңгейдегі балалардың үлесі айтарлықтай қысқарған, ал бақылау тобындағы өзгерістер табиғи даму шегінде қалған. Ересектер бойынша нәтиже: экожүйелік қағида педагогтермен және ата-аналармен жүргізілген жұмыс арқылы іске асырылып, қайталама сауалнамамен тексерілген – педагогтердің балаларға интернетті қауіпсіз пайдалану ережелерін түсіндіруі, ата-аналардың баласымен бірге цифрлық әрекетке қатысуы және тәрбиешіден кеңес алуы жиілеген. Ең айқын өсім қауіпсіз әрекетті орындау дағдысында байқалған, яғни балалар ережені біліп қана қоймай, оны жағдаятта қолдана бастаған. Бұл диссертацияның негізгі теориялық тұжырымын – қауіпсіз мінез-құлық дайын білім арқылы емес, ұйымдастырылған тәжірибе арқылы қалыптасатынын – тікелей растайды.
		8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен <u>расталған</u>/ішінара расталған/расталмаған	Расталған. Маңызды мәлімдемелердің әрқайсысы нақты дереккөзге сүйенеді. Нормативтік сипаттағы тұжырымдар заңдар мен тұжырымдамалардың мәтініне сілтемемен берілген. Баланың жас ерекшелігіне қатысты тұжырымдар Л.С. Выготский, Д.Б. Эльконин, А.В. Запорожец, М.И. Лисина еңбектеріне және қазақстандық психологтардың зерттеулеріне негізделген. Қауіпсіз мінез-құлықты қалыптастыру мәселесі бойынша осы саланың танымал зерттеушілерінің – Р.Б. Стеркина, О.Л. Князева, К.Ю. Белая, Т.Г. Хромцова – еңбектері пайдаланылған. Цифрлық тәуекелдер туралы мәлімдемелер ЭЫДҰ мен UNICEF құжаттарына, S.

			Livingstone, S. Edwards және басқа авторлардың рецензияланатын журналдардағы мақалаларына сілтемемен расталған. Педагогикалық модельдеу бойынша В.А. Штофф, В.В. Краевский, А.Н. Дахин, Н.В. Кузьмина еңбектері қолданылған. Сілтемелер мәтіннің мазмұнына сай келеді, көп жағдайда дереккөздің беті көрсетілген. Автор дереккөздерді жай атап өтпей, әрқайсысынан өз зерттеуіне қажетті қорытынды шығарады.
		8.5 Пайдаланған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті/жеткіліксіз	Жеткілікті. Пайдаланылған әдебиеттер тізімі 346 дереккөзді қамтиды және зерттеу пәнінің барлық қырын ашуға мүмкіндік береді. Тізімнің құрамында: заңнамалық және нормативтік құжаттар; философия, әлеуметтану, психология және педагогика классиктерінің еңбектері; мектепке дейінгі педагогика бойынша отандық ғалымдардың монографиялары мен диссертациялары; ақпараттық қауіпсіздік пен ақпараттық мәдениет бойынша зерттеулер; ЭЫДҰ, UNICEF материалдары және шетелдік рецензияланатын журналдардағы мақалалар; диагностикалық әдістемелердің бастапқы дереккөздері бар. Әдеби шолу үшін маңыздысы – дереккөздердің тақырыпқа тікелей қатысы: мектеп жасына дейінгі балалардың интернетті түсінуі, ата-аналық медиация, ерте жастағы киберқауіпсіздік білімі туралы шетелдік зерттеулер де, осы бағыттағы соңғы жылдардағы қазақстандық диссертациялар да қамтылған. Қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі дереккөздердің үйлесуі шолудың толықтығын қамтамасыз етеді.
9	Практикалық құндылық принципі	9.1 Диссертацияның теориялық маңызы бар 1) <u>иә</u> 2) жоқ	Иә. Теориялық маңызы төрт нәтижеден көрінеді: 1) мектепке дейінгі педагогиканың ұғымдық аппараты цифрлық орта жағдайына қатысты нақтыланған – негізгі ұғымдарға авторлық анықтама берілген, олардың өзара байланысы көрсетілген; 2) педагогикалық сүйемелдеудің құрылымы (алты бағыт) мен педагогикалық шарттары (алты шарт) анықталған;

		3) экожүйелік әлеует ұғымы мектепке дейінгі ұйым мен отбасы ынтымақтастығы теориясына енгізіліп, оның құрылымы ашылған; 4) цифрлық қауіпсіздікті педагогикалық сүйемелдеудің өлшемдері, көрсеткіштері мен деңгейлері негізделген. Бұл нәтижелер мектепке дейінгі жастағы балалардың қауіпсіз мінез-құлқын қалыптастыру теориясын толықтырады және кейінгі зерттеулерге – мысалы, басқа жас топтарына немесе мектепке дейінгі және бастауыш білім беру сабақтастығына қатысты зерттеулерге – теориялық тірек бола алады.
	9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары 1) <u>иә</u> 2) <u>жоқ</u>	Иә. Практикалық маңызы жоғары, өйткені нәтижелер дайын, қолдануға жарамды өнімдер түрінде берілген және практикада сыналған. Педагог үшін: «Мектеп жасына дейінгі балалардың киберқауіпсіздік дағдыларын интерактивті ойындар арқылы дамыту» және «Цифрлық ортадағы қауіпсіз балалық шақ» оқу-әдістемелік құралдары ұйымдастырылған іс-әрекет үлгілерін, ойын сценарийлерін, тренинг пен практикум материалдарын, бақылау парақтарын қамтиды. Бала үшін: «CyberBalapan» платформасындағы тақырыптық интерактивті ойындар мен көрнекі материалдар. Ата-ана үшін: «Экран артындағы әлем: балаңызды қорғауға көмектесетін 10 қадам» нұсқаулығы. Қолдану мүмкіндігінің жоғары екенін мынадай деректер растайды: материалдар №109 және №187 бөбекжай-балабақшаларының тәжірибесіне енгізілген (енгізу актілері бар); әзірлемелерге авторлық құқық куәліктері алынған; педагогтердің өздері әдістемелік құралдарға сұранысын сауалнамада білдірген. Нәтижелерді мектепке дейінгі ұйымдарда, педагогикалық колледждер мен жоғары оқу орындарының «Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» білім беру бағдарламаларында, біліктілікті арттыру курстарында пайдалануға болады.
	9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа	Толығымен жаңа. Қорытындыда берілген практикалық ұсыныстар нақты:

		болып табылады? 1) <u>толығымен жаңа</u> 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады) 3) жаңа емес (25% кем болып табылады)	тәрбиешілердің жұмыс мазмұнына цифрлық қауіпсіздік бойынша арнайы модульдер енгізу; ұйымдастырылған іс-әрекетте интерактивті ойындар мен жағдаяттық тапсырмаларды қолдану; ата-аналармен цифрлық тәрбие бойынша жүйелі түсіндіру жұмысын жүргізу; балалардың қауіпсіз мінез-құлқын бақылау мен бағалауды біріздендіру. Ұсыныстардың жаңалығы мынада: біріншіден, олар мектепке дейінгі ұйымдағы қауіпсіздікке тәрбиелеудің дәстүрлі мазмұнын (тұрмыс, көше, табиғат) цифрлық қауіпсіздік мазмұнымен толықтырады; екіншіден, тыйым мен экран уақытын шектеуге емес, баланың қауіпсіз әрекетін ойын арқылы жаттықтыруға бағытталған; үшіншіден, балабақша мен отбасына бірдей талаптар мен бірыңғай сөз үлгілерін ұсынады; төртіншіден, әр ұсыныс авторлық өніммен қамтамасыз етілген және эксперимент нәтижесіне сүйенеді. Сондықтан бұл – жалпы кеңестер емес, тәжірибеде тексерілген жаңа практикалық шешімдер.
10	Жазу және рәсімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы: 1) <u>жоғары</u> 2) орташа 3) орташадан төмен 4) төмен	Жоғары. Диссертация ғылыми стильде жазылған. Мәтін кіріспеден, үш тараудан, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен және қосымшалардан тұрады; нормативтік сілтемелер, анықтамалар, белгілеулер мен қысқартулар бөлек берілген. Ғылыми аппарат толық: өзектілік, қайшылықтар, мақсат, нысан, пән, болжам, міндеттер, әдістер, жетекші идея, әдіснамалық негіздер, ғылыми жаңалық, практикалық маңыз, қорғауға ұсынылатын қағидалар бірізді баяндалған. Материалды ұсыну сапасы жоғары: 42 кесте мен 27 сурет мәтіндегі талдауды көрнекі етеді, кестелерден кейін түсіндірме мен қорытынды берілген; бөлімдер келесі бөлімге өтетін байланыстырушы тұжырыммен аяқталады. Негізгі ұғымдар жұмыстың басында анықталып, мәтін бойында сол мағынада қолданылған. Қосымшаларда сауалнамалар, диагностикалық әдістемелер, ойын сценарийлері, статистикалық есептеулер, енгізу актілері мен авторлық құқық

			куәліктері берілген; бұл зерттеуді тексеруге және қайталауға мүмкіндік береді.
11.	Диссертацияға ескертулер		Диссертация бойынша принципті сипаттағы ескертулерім жоқ. Зерттеудің мазмұны, ғылыми аппараты, нәтижелерінің дәлелділігі және рәсімделуі қойылатын талаптарға сай; қорғауға кедергі келтіретін қайшылықтар анықталған жоқ.
12.	Докторант мақалаларының зерттеу тақырыбы бойынша мақалалар сериясы нысанында қорғалған жағдайда ресми рецензенттер докторанттың зерттеу тақырыбы бойынша әр мақаласының ғылыми деңгейін зерделейді.		Диссертация мақалалар сериясы нысанында емес, диссертациялық жұмыс нысанында қорғауға ұсынылған, сондықтан әр мақаланың ғылыми деңгейін жеке зерделеу бұл жағдайда талап етілмейді. Дегенмен жарияланымдардың диссертация мазмұнымен сәйкестігін атап өтемін. Зерттеу тақырыбы бойынша 8 ғылыми еңбек жарияланған: Scopus базасында индекстелетін журналда – 1 (Pre-service early childhood educators' attitudes toward supporting digital safety of preschool children // International Journal of Evaluation and Research in Education, 2026, Vol. 15, №3); ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым және жоғары білім саласында сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынған басылымдарда – 3; халықаралық және ғылыми-тәжірибелік конференция материалдарында – 4. Жарияланымдар диссертацияның теориялық (кибермәдениет пен қауіпсіздіктің педагогикалық аспектілері), ұйымдастырушылық (педагогикалық сүйемелдеудің ерекшеліктері, педагогтердің даярлығы) және әдістемелік (интерактивті ойындар арқылы кибергигиена мен қауіпсіздік мәдениетін қалыптастыру) бағыттарын қамтиды. Бұдан бөлек, оқу-әдістемелік құрал жарық көрген. Жарияланымдардың саны мен деңгейі философия докторы (PhD) дәрежесін алуға ұсынылатын диссертацияның нәтижелерін жариялауға қойылатын талаптарға сәйкес келеді.
13.	Ресми рецензенттің шешімі (осы Үлгі ереженің 28-тармағына		Асанханова Жанна Жеткербайқызының «Цифрлық ортада мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың қауіпсіздігін педагогикалық сүйемелдеу» тақырыбындағы диссертациясы – өзекті

	сәйкес)	ғылыми міндетті шешкен, өз бетінше орындалған, аяқталған ғылыми-зерттеу жұмысы. Жұмыста мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың цифрлық ортадағы қауіпсіздігін педагогикалық сүйемелдеудің теориялық-әдіснамалық негіздері нақтыланған, оның экожүйелік әлеуеті анықталған, құрылымдық-мазмұндық моделі жасалған, әдістемесі әзірленіп, тиімділігі педагогикалық экспериментте дәлелденген. Жұмыстың басты құндылығы – мектепке дейінгі ұйымға цифрлық қауіпсіздікті тыйым арқылы емес, ойын мен отбасымен бірлескен әрекет арқылы қалыптастырудың дайын, тексерілген жолын ұсынуы. Нәтижелер ғылыми басылымдарда жарияланып, мектепке дейінгі ұйымдардың тәжірибесіне енгізілген. Диссертация Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылатын диссертацияларға қоятын талаптарына сәйкес келеді. Осыған байланысты Асанханова Жанна Жеткербайқызына 8D01201 – «Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін беруге болады деп есептеймін.
--	---------	---

Ресми рецензент
педагогика ғылымдарының кандидаты,
қауымдастырылған профессор
Академик Е.А. Бөкетов атындағы
Қарағанды ұлттық зерттеу университеті

Г.К.Бельгибаева

